

Bewoners van Zeeheldenkwartier

Brian van der Bol

De eerste paprika's en tomaten hangen aan de takken van planten in een moestuintje, maar het duurt nog wel even tot ze kunnen worden geplukt. De paprika's en tomaatjes staan symbool voor de gehele Zeeheldentuin in Den Haag. De stadstuin in de Tasmanstraat is weliswaar ruim een jaar open, maar volgens Ward Maaswinkel moet het groener, veel groener.

Tuin- en landschapsarchitect Maaswinkel is medeverantwoordelijk voor het ontwerp en beheer van de tuin in het Zeeheldenkwartier. Hij wijst naar de muren aan de zijkant van de openbaar toegankelijke stadstuin. Die moeten helemaal vol met klimplanten komen. En wat nu nog een zandvlakte is, wordt een mooi grasveld "waar je lekker kunt liggen". "Op de vlonders wil ik grote struiken en planten neerzetten voor meer schaduw." En er moet een waterbaan komen waar de kinderen kunnen spelen. Over een jaar, dan hoopt hij dat de Zeeheldentuin is zoals hij voor ogen heeft.

Maar ook nu al is Maaswinkel werkzaam bij het Haagse bureau DGJ Architects & Landscapes, zeer te spreken over 'zijn' tuin, volgens de eigen website "een groene oase in het Zeeheldenkwartier". "Het is een plek waar buurtbewoners, jong en oud in een natuurlijke omgeving kunnen ontmoeten, ontspannen en genieten. Het belangrijkste doel van de tuin is bijdragen aan meer groen in de wijk."

Regie in eigen hand

Bewoners nemen steeds meer de regie in eigen hand om hun buurt en woonomgeving te vergroenen. Verspreid over het land ontstonden de afgelopen jaren vele buurttuinen, groene speelplaatsen en initiatieven voor stadslandbouw. Bij het Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid (IVN) zijn ruim achthonderd 'groene initiatieven' gemeld. Maar projectleider Bastiaan Verberne vermoedt dat dat slechts een kwart van het totaal is. "Werkelijk overall zie je buurt- en moestuinen als paddenstoelen uit de grond schieten."

Zeeheldentuin valt in de prijzen

De Zeeheldentuin in de Haagse Tasmanstraat werd in maart 2014 officieel geopend. De stadstuin in het Zeeheldenkwartier bestaat uit 89 moestuinen, een boomgaard, een siertuin met zitjes en picknickbanken en een natuurspeeltuin. In de tuin ligt een oude boot die op termijn als vergaderruimte moet gaan fungeren. Er staan beelden die door de Haagse kunstenaar Mark Rietveld beschikbaar zijn gesteld. De openbaar toegankelijke Zeeheldentuin is zoveel mogelijk duurzaam en biologisch ingericht. Zo zijn de banken in de tuin gemaakt van gekapte Haagse iepen en de stoelen van een oude bouwschutting. Volgens de initiatiefnemers is de tuin een groot succes. Buurtbewoners van jong tot oud weten de 'groene oase' in het versteende Zeeheldenkwartier te vinden.

Recent werd de Zeeheldentuin beloond met een 'Gulden Klinker' van de gemeente Den Haag. De Klinker wordt toegekend toe aan mensen die samen actie ondernemen om hun omgeving "schoner, veiliger of prettiger" te maken. Aan de prijs is een eenmalig bedrag van 1.000 euro verbonden. Daarnaast mogen de winnaars ieder jaar 750 euro declareren voor "voorkomende werkzaamheden". Afgelopen mei werd de stadstuin ook nog beloond met de 'Kikker Groenprijs' (prijzengeld: 2.000 euro), een aanvulling op de Nationaal Groenfonds Natuurprijs die zich richt op projecten die met kinderen te maken hebben.

De stichting die de Zeeheldentuin beheert, probeert bijvoorbeeld met buurtlunches en -borrels geld binnen te halen voor het afbetalen van de grond van de tuin.

Verberne heeft de ontwikkeling van de Zeeheldentuin met belangstelling gevolgd. "De initiatiefnemers hebben hard moeten ploeteren om de Haagse bureaucratie te overwinnen. Maar het resultaat mag er zijn." Wessel Tiessens, voorzitter van de Zeeheldentuin, weet nog dat hij een paar jaar geleden belde met de voorzitter van misschien wel het meest geroemde groene buurtinitiatief van Nederland, 'Emma's Hof' in de Haagse Galileistraat. Tiessens: "Toen ik hem om tips vroeg, zei hij één ding: 'doe het niet!'"

Toen vond hij die opmerking ontmoedigend, maar inmiddels weet Tiessens wel wat de voorzitter bedoelde. "Er zijn periodes geweest dat ik 20 tot 40 uur per week met de Zeeheldentuin bezig was. Nu probeer ik het op 4 uur te houden, maar vaak wordt het toch meer." Bij de aanleg van de tuin werkten de initiatiefnemers met twintig verschillende ambtenaren van de gemeente, zegt Tiessens, in het dagelijks leven freelance procesmanager en gebiedsontwikkelaar met een lange ervaring in herstructurerings- en buurtparticipatieprojecten. "Die ambtenaren moesten wij vaak nog aan elkaar voorstellen. Wij zijn een soort sherpa's die een berg moeten beklimmen richting de wethouder."

Volbouwen

In de Zeeheldentuin vertelt hij samen met landschapsarchitect Frédérique Huijgen (ook werkzaam bij DGJ Architects & Landscapes,) over de ontstaansgeschiedenis van de stadstuin. Een school aan de Tasmanstraat werd in 2007 na een grote brand afgebroken. Woningcorporatie Haag Wonen kocht de grond en wilde aanvankelijk het hele terrein volbouwen met woningen, maar daar kwam de buurt tegen in opstand. Tiessens: "We kwamen er al snel achter dat je beter vóór iets kunt zijn dan tegen iets, in dit geval versterking van de wijk."

Dat werd dus de buurttuin. De initiatiefnemers verzamelden veel kennis uit de wijk om zich heen, onder meer van architectenbureau DGJ. Mede door de crisis wilde Haag Wonen een deel van de grond voor een vriendelijke prijs van 350.000 euro afstaan. Aanvankelijk zou een Wassenaarse stichting dit bedrag voor haar rekening nemen, maar na een conflict met de woningcorporatie besloot die daar vanaf te zien. En toen stonden de buurtbewoners voor het blok: het hele project afblazen met als gevolg dat jarenlange moeite en voorbereidingen voor niets waren geweest, of zelf de grond kopen. Het werd het laatste, nog wel via een renteloze lening van de eerder afgehaakte stichting. Tiessens: "De koning heeft gezegd dat we naar een participatiesamenleving moeten. Dat is wat wij hier doen: het heft in eigen handen nemen."

Gelegenheidsvrijwilligers

Het project heeft alles bij elkaar ongeveer een miljoen euro gekost. Voor het afbetalen van de grond en het beheer en onderhoud van de tuin is de komende 20 jaar jaarlijks zo'n 18.000 euro nodig. Dat is bijna niet op te brengen, geven de initiatiefnemers toe. "Een grondaankoop is een trapje te zwaar voor buurtbewoners", zegt Tiessens. Nu probeert de stichting die de tuin beheert overall geld en steun vandaan te halen, bijvoorbeeld met buurtlunches en -borrels, klusweekends en snoei-ploegen. "We zijn afhankelijk van een harde kern, maar er zijn ook flink wat gelegenheidsvrijwilligers", vertelt landschapsarchitect Huijgen, medeverantwoordelijk voor het ontwerp van de tuin.

Er zijn al met al voldoende handen om de tuin te onderhouden. Maar om het benodigde geld op tafel te krijgen, is dus een lastiger verhaal. Via fondsen krijgt de Zeeheldentuin (incidenteel) financiële steun. Ook heeft de tuin al een paar prijzen ge-

wonnen waaraan een geldbedrag is verbonden. En de stichting verhuurt voor een paar tientjes per jaar moestuintjes aan buurtbewoners. Tiessens: "Dat lijkt niet veel, maar bij elkaar heb je het toch over een paar duizend euro per jaar." De initiatiefnemers hopen dat een grote sponsor opstaat, al achten ze die kans niet al te groot.

Zonder overheidssteun lukt het domweg niet om een project van deze omvang te laten slagen. Daar is de voorzitter van de Zeeheldentuin althans van overtuigd. Maar het contact met de gemeente en de woningcorporatie verloopt niet altijd even soepel, zegt Tiessens. "Elke keer als we bij de gemeente aankloppen, zie je de ambtenaren denken: 'daar heb je die geldwolven weer'. Maar wij vinden dat de gemeente een project als dit structureel financieel zou moeten steunen. Officieel is dit geen openbare ruimte, maar iedereen maakt wel gebruik van de tuin. We hebben weleens gekscherend geopperd om 2,50 euro entree te vragen, maar dan komt er niemand meer."

Onbegrip en wantrouwen

Overheden gaan niet altijd even soepel om met burgerinitiatieven, constateerde Alterra Wageningen UR vorig jaar in het rapport 'Meer eenvoudige democratie - Meer ruimte voor burgerinitiatieven in het natuurdomein'. Volgens de onderzoekers kijken overheden en burgerinitiatieven vaak met 'onbegrip en wantrouwen' naar elkaar. "Ze lijken tegenover elkaar te staan, elkaar van alles te verwijten en met name elkaars tekortkomingen te benadrukken, terwijl ze elkaar juist zouden kunnen aanvullen en versterken." Ook Bastiaan Verberne van het IVN ziet bij (groene) burgerinitiatieven regelmatig strubbelingen tussen burgers en de overheid. "Sommige ambtenaren juichen bewonersparticipatie enorm toe en doen alles om

vergroenen zelf hun wijk

Afgelopen mei ontving de tuin de 'Kikker Groenprijs', een aanvulling op de Nationaal Groenfonds Natuurprijs die zich richt op projecten die met kinderen te maken hebben.

te helpen, maar anderen zijn wat voorzichtiger." Overigens niet helemaal ten onrechte, zegt Verberne. "Als iemand in zo'n gemeenschappelijke tuin aan het snoeien is en hij zaagt zijn been eraf, wie is er dan verantwoordelijk?"

Groen Dichterbij

Het IVN heeft een paar jaar geleden het kennisplatform 'Groen Dichterbij' opgericht. Daarmee wil het instituut alle beschikbare kennis over groene buurtinitiatieven bundelen en delen. Zo zijn er inmiddels zeventien factsheets beschikbaar, bijvoorbeeld over hoe burgers om moeten gaan met bureaucratie. Verberne: "Zeker in de binnensteden is alles overgereguleerd." Of met weerstand uit de buurt. "Alles wat je verandert in de openbare ruimte in steden kan tot weerstand leiden, al worden de meeste groene initiatieven hartelijk ontvangen door de buurt", zegt de IVN-projectleider.

Zijn belangrijkste advies aan mensen die een fijne groene plek in hun buurt willen maken: ga ervoor, maar heb geduld. "Dit soort projecten vereist een lange adem. Met name de financiering kost veel tijd." En leer van eerdere initiatieven, zegt Verberne. "Stoot niet je teen tegen dezelfde steen als je voorgangers." Ook adviseert hij initiatiefnemers om zoveel mogelijk draagvlak te creëren in de wijk. "Als mensen zich onderdeel voelen van het project, zijn ze vaker bereid om de handen uit de mouwen te steken en financieel bij te dragen. Organiseer buurtpicknicks, sponsorlopen en buurtbarbecues. Of laat mensen een moestuintje onderhouden, zoals in de Zeeheldentuin gebeurt."

Er zijn al met al voldoende handen om de tuin te onderhouden.

Percepties op burgerinitiatieven en reacties van burgers (bron: rapport 'Meervoudige democratie - Meer ruimte voor burgerinitiatieven in het natuurdomein' van Alterra Wageningen UR)

Percepties van overheden op burgerinitiatieven:

"Ja maar, zijn die burgerinitiatieven wel representatief?"

"Realiseren ze wel de juiste natuur? Daarvoor moet de overheid toch kaders en voorwaarden stellen?"

"Kunnen ze wel continuïteit op langere termijn garanderen?"

"Een burgerinitiatief is toch alleen bezig met hun eigen postzegeltje, ze kunnen geen samenhang op hoger schaalniveau realiseren."

"En waarom zouden we dat ene initiatief wel faciliteren en een ander niet?"

Reacties van burgerinitiatieven:

"Het overheidsbeleid voor natuur sluit niet aan bij wat burgers willen. Wij weten veel beter wat er speelt en wat de wensen zijn van de lokale bevolking."

"Met ons initiatief zijn wij veel beter dan de overheid in staat om maatwerk, betrokkenheid en kwaliteit te realiseren."

"De overheid maakt met haar gelijkheidskramp alle initiatief, energie en verantwoordelijkheidsgevoel van burgers morsdood."

"Vanwege binding met ons gebied zal ons initiatief juist duurzaam in de tijd zijn, een bestuurder of ambtenaar is voor je het weet weer weg."

"Vanwege onze brede en integrale aanpak zal ons initiatief juist goed verankerd zijn in activiteiten en bedrijvigheid van de lokale samenleving."